

Ajatuksia G. G. Allenin artikkelin »Johtaminen ja kirjaston tutkimustoiminta» johdosta

Koska olemme Suomessa kaksi viimeistä vuosikymmentä eläneet tutkimuksen yliarvostuksen aikakautta vierastan sanaa »tutkimus» käytettynä kirjastossa tehdyistä selvityksistä. Hyväksyn kylläkin ilmaisen »tietopohja». En toivoisi selvityksiä tehtävän pelkästään kirjastonhoitajien meritoitumisen vuoksi; en usko kirjastonhoitajien tulevan ympäristössään »uskottavamiksi», kun tekevät tutkimuksia, kuten eräs korkeakoulurehtori taannoin eräessä keskustelutilaisuudessa väitti.

Sen sijaan on aivan ilmeistä, että sitä tietopohjaa, jolle kirjaston tavoitteidenmäärittely ja päätöksenteko perustuvat, tulisi vahvistaa ja laajentaa. Olisi esim. tärkeätä kyetä näkemään entistä enemmän vaihtoehtoisia ratkaisumalleja. Selvitysten tarpeeseen törmää kirjastossa lähes viikottain; tarvittaisiin tarkempia ja luotettavimpia tietoja esim. siitä, ketkä tosiasiallisesti käyttävät kirjastoja, millainen on se potentiaalinen käyttäjäkunta, jolle olisi kirjastosta hyötyä, miten hyvin palvelujen tarjonta vastaa kysyntää määrän, laadun ja käyttäjiin suuntautumisen kannalta, onko työvoiman käyttö tehokasta, miten kauan kestää julkaisun saaminen kirjakaupasta käyttäjän käsiin jne. Mm. tulo- ja menoarvion taustaksi tarvitaan katsauksia kirjaston toimintaan, käyttöön ja voimavaroihin pitempien ajanjaksojen aikana. Selvitysten olisi oltava havainnollisia ja myös kielellisesti helpotajuisia, »tutkimusslangilla snobbailu» ei sovi esim. kirjastojen johtolinten luettavaksi tarkoitettuihin asiakirjoihin.

Yleensä tällaiset selvitykset eivät käsittäkseeni ole erityisen vaikeita suorittaa, mutta ne vaativat kuitenkin tiettyjä metodologisia valmiuksia. Suurimmat vaikeudet kohdataan silloin kun halutaan verrata useampien kirjastojen resursseja ja suoritteita, koska kirjastot ja niitä koskevat tiedot eivät ole yhteismitallisia.

Selvitysten suorittaminen ei kirjastonhoitajien piirissä ole kovin suosittua; vaatimuksia esim. työvoiman lisätarpeesta ei useinkaan perustella; esimiehen pyytäessä erittelyä vaihtoehtoisista ratkaisuista hän »saa pallon takaisin». Se johtunee sekä tottumattomuudesta vähänkin teoreettisempaan ajatteluun että asenteista; viime vuosina on arvostettu »ruohonjuuritason» tekniikkoja, ei »turhaa teoriaa» (>kuka sitten tekee työt?»). Korkeakoulu yhteisöissä, missä suurin osa tieteellisten kirjastojen henkilökunnista työskentelee, arvostetaan eri tieteenalojen spesifikkeja, ei niinkään hallinnollisia tutkimuksia. En ole varma

edes siitä, että tieteellisten kirjastojen johtoelimet suhtautuisivat niihin aina myönteisesti; niidenkin jäsenet saattavat pelätä »ajanhukkaa», »nollatutkimusta», jopa tuntea mustasukkaisuutta siitä, että kirjastonhoitajat pyrkivät eroon »omasta lestistään». Tilanne on samanlainen pitkälti muuallakin julkishallinnon piirissä; esim. valtion ylemmät ja keskitason esimiehet ovat saaneet suunnittelulaitojen koulutusta vasta 10—15 vuotta ja tämäkin koulutus on ulottunut vain pieeneen osaan heistä.

On myös muistettava, että kirjastonhoitajilla on muitakin täydennyskoulutuksen tarpeita, esim. esimieskoulutus ja kehityksen seuraaminen niillä tieteenaloilla, joiden informaattikkoina tai aihekspecialisteina he toimivat.

Kirjastonhoitajilla ei monestikaan ilman lisäkoulutusta ole valmiuksia suorittaa kirjaston tarvitsemia selvityksiä. Voitaisiko niitä tilata ulkopuolisilta? Tutkijakoulutuksen saaneet ja tutkimus- tai opetustehtävissä toimivat suhtautuvat kokemukseni mukaan usein kielteisesti soveltaviin tutkimuksiin — he haluaisivat tehdä »puhdasta tiedettä». Lisäksi tutkinnon suorittaneita tutkijoita on meidän alallamme Suomessa minimaalisen vähän. Kirjaston kannalta tärkeätä tutkimuskohdetta lienee usein vaikeata sovitaa esim. ylempää tutkintoa varten vaadittavien opintojen puitteisiin eikä kirjastolle taas ole paljoakaan hyötyä siitä, että sen toiminnasta selvitetään vain niitä sektoreita ja siinä tahdissa kuin tutkinnon suorittajalle sopii.

Ehdottaisin kahdentyyppisiä ratkaisuja: pitkän tähtäyksen ratkaisuna kirjastonhoitajien entistä selvempää differentioitumista generalisteiksi ja spesialisteiksi. Generalistien perus- ja täydennyskoulutuksen pääpainon pitäisi olla kirjastohallinnon alalla ja heiltä pitäisi edellyttää valmiuksia tavoitteidenmäärittelyyn ja päätöksentekoon liittyvien selvitysten tekoon; heidän aktiivisuuttaan tällä alalla olisi palkittava. Spesialistien täydennyskoulutuksen pääpainon olisi oltava heidän tieteenalakohtaisten erikoisalojensa kehityksen seuraamisessa ja sitä varten heille olisi myös varattava aikaa. Lyhyen tähtäyksen ratkaisuna toivoisin eräänlaisia »malliselvityksiä» useimmiten esiintulevista ongelmista, esim. Tinfon sponsoimina ja vaikkapa Tampereen yliopiston kirjastotieteen ja informatiikan laitoksen suorittamina. Niihin voisi liittää myös metodiset arviot tähän asti eri puolilla suoritetuista tutkimuksista (esim. käyttötutkimuksista); metodiset arviot tai »malliselvitykset» eivät kuitenkaan saisi olla niin sofistikoituja, että niissä kadotetaan tuntuma käytäntöön. Samanaikaisesti olisi luonnollisestikin rohkaistava niitä kirjastonhoitajia, jotka haluavat hankkia valmiuksia selvitysten tekemiseen.

Selvitysten julkistamisessa on paljonkin toivomisen varaa. Monet jäävät sisäisiksi raporteiksi, ehkä tekijäin turhasta vaatimattomuudesta tai aiheellisesta tai aiheettomasta kritiikin pelosta johtuen; tosin kirjastojen omat julkaisusarjat ovat viime aikoina lisääntyneet.

Eeva-Maija Tammekann

Oman tutkimustoiminnan edistäminen ei onnistu ellei johtajilla ole tutkijakoulutusta ja kykyä ohjata tutkimustyötä. Teknillisen korkeakoulun kirjastossa vain yksi johtovirka on pätevissä käsissä.

Elin Törnudd

»Johtaminen ja kirjaston tutkimustoiminta» — kommentti

G. G. Allen'in kirjoituksen ansiokas suomenos valaisee kirjaston oman tutkimustoiminnan ongelmia monipuolisesti. Kirjoittajan teesejä ei rasita omaperäisyys, mutta niiden käsittelytapa ja jäsentely ovat mielestäni ansiokkaita.

Teknillisen korkeakoulun kirjaston tutkimuspolitiikka — toivottavasti termin valinta ei vaikuta ylvästelyltä — noudattaa Allen'in viitoittamia polkuja. Tusinan viime vuoden aikana tutkimusta on tehnyt yksi prosentti henkilökunnasta, ja julkaisuja on kertynyt pari tusinaa.

Allen siteeraa Coleman'ia, jonka selvitys osoittaa kirjastonhoitajien närkästyvän tutkimustyön aiheuttaman palvelutoiminnan keskeytyksistä, koska he uskovat palveluun käytettävissä olevan ajan olevan jo muutoinkin riittämätöntä. Mielestäni tässä ei tarvitse olla kysymys uskomisesta ja luulemisesta, vaan erityisesti pienten palvelupainotteisten kirjastojen arkitodellisuudesta. Kun palvelupisteiden henkilökunta on lomalla, kurseilla tai poissa luottamustehtävissä, tutkijaa tarvitaan palvelutoimiin.

Allen viittaa myöskin Margaret Trask'in, kuten tavallista, näsäviisaaseen mielipideilmaisuun siitä, ettei kirjastoissa ole tunnustettu vastuuta henkilöstökoulutuksesta eikä uuden henkilöstön perehdyttämisestä. Tosiasiassahan henkilöstökoulutus ja sen jaloin muoto, tutkimus, ovat päällimmäisinä kirjastojen henkilöstöhallinnon ohjelmissa.

Mielestäni kirjaston johdon tehtävä tutkimusilmaston luomisen ohella on käynnistää tutkimushankkeen suunnittelu, hankkia tutkijan viransijaisen ja apuhenkilöstön palkka ja palkita tutkija huolehtimalla siitä, että tulokset tulevat mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti julkistetuiksi, sekä järjestää tutkijalle tilaisuus esitellä työnsä tuloksia alan kansainvälisissä kokouksissa. Viimeksi mainittu on kirjastossani johtanut sellaiseen käytäntöön, että ulkomaan virkamattamääräys edellyttää esitelmän hyväksymistä kongressin ohjelmaan.

Tutkimustoiminnan asema yleisissä kirjastoissa

Tutkimustoiminnan asema on yleisissä kirjastoissa ollut tosi vaatimaton eikä se näillä näkymin kohtakaan muuksi muutu. Operatiivista selvitystyötä on toki harrastettu tason yleensä jäädessä verrattain vaatimattomaksi. Resurssien puute säätelee sen, että hedelmälliset toteutukset voivat onnistua vain yhteistyökuvioissa.

On valitettavaa, ettei kokeilu- ja tutkimustyötä varten ole ollut valtakunnallista organisaatiota eikä määrärahoja. Ovi on nyt saatu raolleen opetusministeriön käyttäessä vaatimattomia summia joidenkin yhteisten projektien rahoittamiseen. Tällä tiellä sopisi jatkaa ja hiljalleen ehkä päästä tuntuviinkin tuloksiin.

Uusien näkymien suhteen en voi olla viittaamatta siihen tulosteaineistoon, joka on saatu atk-pohjaisen lainausrekisteröinnin yhteydessä. Melko yksinkertaisetkin listaukset ovat paljastaneet asioita, joita kirjastonhoitajat eivät ole tunnistanee. Aineisto ja sen käyttömahdollisuudet tuntuvat lähes mittaamattomilta. Seuraavat 50 kirjastoalan väitöskirjaa voisivat hyödyntää jo rekisteröityä valtavaa aineistoa, jota ei ennen tässä kätevässä, seuloittavassa muodossa ollut olemassa . . .

Sven Hirn